

УДК 37.013.42:378.046.4:37.034

С. В. ТИХОМИРОВ

співробітник наукової бібліотеки
Запорізький національний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

У статті визначено основні складові системи післядипломної освіти, що впливають на розвиток професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів.

Детально розкрито специфіку професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів, їх розвиток у курсовий та міжкурсний період.

Презентовано модель процесу розвитку професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів у системі післядипломної освіти.

Основою моделі розвитку професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів є структурно-функціональний підхід, завдяки якому розкриваються не тільки складові визначених процесів (цілі, принципи, зміст, форми, методи, засоби, етапи, результати), а й функції взаємозв'язку та взаємодії цих складових.

***Ключові слова:** професійні ціннісні орієнтації, професійні якості, післядипломна освіта, модель розвитку професійних ціннісних орієнтацій.*

Сучасна освіта вимагає від педагогів-фахівців, задіяних у сфері післядипломної освіти, пошуку шляхів, які ефективно впливають на процес розвитку професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів. Аналіз останніх досліджень українських і зарубіжних учених не дає чіткої відповіді на питання, які професійні якості повинна містити модель професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів.

Мета статті – розкриття головних складових системи післядипломної освіти, які впливають на розвиток професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів.

Провідною категорією для процесу моделювання розвитку професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів у післядипломній педагогічній освіті є філософська категорія розвитку.

Розвиток у філософії розуміють як закономірну якісну зміну матеріальних та ідеальних об'єктів, що характеризується як необоротно спрямоване. Одночасна наявність цих властивостей відрізняє розвиток від інших змін [7, с. 588].

Таким чином, розвиток є процесом якісних змін, що характеризуються необоротністю, багатомірністю, спрямованістю й виникненням якісно нових утворень. На розвиток людини впливають різні детермінанти: зовнішні та внутрішні, керовані й некеровані. Соціальні зміни в людині передбачають її активний соціальний досвід і перехід його у внутрішній світ, усвідомлену активну участь людини в суспільно корисній діяльності та виконання певних соціальних ролей [8, с. 560].

Духовний досвід людства у взаємодії з іншими компонентами розвитку людини є предметом дослідження педагогіки як науки. При цьому педагогіка має досліджувати форми та методи розвитку особистості.

Отже, під розвитком професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів розуміють процес якісних, спрямованих, незворотних змін системи професійної спрямованості та ставлення до професії соціального педагога, який відбувається шляхом трансформації особистісно-індивідуальних ціннісних орієнтацій у професійні.

Розвиток професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів можливий за умови моделювання та реалізації цілісної системи післядипломної освіти цієї категорії педагогічних кадрів. Ідеться про те, що головні складові системи післядипломної освіти (курсний і післякурсний період, самоосвіта) перебувають у постійній взаємодії, об'єднуючись навколо спільної мети. При цьому кожен елемент цілісної системи виконує свою функцію в досягненні спільної мети:

- функція курсів підвищення кваліфікації полягає в розвитку професійних ціннісних орієнтацій шляхом мотивації до нього орієнтацій, поглиблення, розширення та оновлення системи аксіологічних, психологічних, соціально-педагогічних знань;

- у міжкурсному періоді реалізують і продовжують розвивати професійні ціннісні орієнтації в безпосередній соціально-педагогічній діяльності; цей період є найбільш тривалим, тому саме він потребує системної науково-методичної та психологічної підтримки;

- самоосвіта ґрунтується на індивідуальних методах здобуття та поновлення знань, спрямована на особистісний і професійний розвиток, виконує компенсаторну (поглиблює, уточнює та розширює базову освіту) і розвивальну (сприяє формуванню особистісної системи професійних ціннісних орієнтацій), функцію моделювання власної індивідуальної траєкторії розвитку професійних ціннісних орієнтацій.

Як метод наукового пізнання в дослідженні використано моделювання процесу розвитку професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів. Моделювання розглянуто як “один з теоретичних методів, який передбачає побудову й вивчення моделей яких-небудь явищ, процесів, систем”, “є ефективним шляхом дослідження складних систем” [3, с. 22].

За допомогою моделювання відбувається заміщення реального процесу його ймовірною моделлю, що дає можливість отримувати додаткову інформацію.

У основу моделі розвитку професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів покладено структурно-функціональний підхід, за яким розкриваються не тільки складові певних процесів (цілі, принципи, зміст, форми, методи, засоби, етапи, результати), а й функції, взаємозв'язки та взаємодія цих складових.

Структурно-функціональна модель процесу розвитку професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів у післядипломній освіті склада-

ється з таких компонентів: цільовий, методологічний, змістовий, оціночно-результативний, форми та методи, педагогічні умови.

Опис моделі розвитку професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів у післядипломній педагогічній освіті:

1. Цільовий компонент.

Мета: розвиток професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів.

Мета є основою процесу розвитку професійних ціннісних орієнтацій, вона активізує мотиваційну сферу та детермінує суб'єктну спрямованість особистості соціального педагога на реалізацію цінностей професії та подальше вдосконалення в професії.

Основні завдання:

- створити необхідні педагогічні умови для реалізації моделі розвитку професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів;
- актуалізувати потреби соціальних педагогів у розвитку професійних ціннісних орієнтацій;
- забезпечити цілісність процесу розвитку професійних ціннісних орієнтацій у курсовий, міжкурсний період, а також у процесі саморозвитку;
- реалізувати основні етапи процесу розвитку професійних ціннісних орієнтацій (мотиваційний, когнітивний, особистісно-діяльнісний, креативно-результативний етапи);
- упровадити форми та методи навчання дорослих.

2. Методологічний компонент.

Методологічну основу розробки моделі розвитку професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів у післядипломній педагогічній освіті становлять андрагогічний, особистісно-орієнтований, особистісно-діяльнісний, аксіологічний і синергетичний підходи.

3. Змістовий компонент.

Змістовий компонент є основним у запропонованій моделі: саме в ньому виявляється процес і результат розвитку професійної компетентності соціальних педагогів. Змістовий компонент моделі розкривається через основні етапи розвитку професійної компетентності соціальних педагогів.

На основі вивчення наукових досліджень і емпіричного досвіду визначено основні етапи розвитку професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів у післядипломній освіті: мотиваційний, когнітивний, особистісно-діяльнісний, креативно-результативний етапи.

4. Оціночно-результативний компонент має на меті оцінювання соціальними педагогами результатів процесу розвитку професійних ціннісних орієнтацій, рівня відповідності визначеної мети.

5. Форми та методи.

Головним підходом до визначення форм і методів післядипломної освіти є забезпечення максимально активної ролі соціальних педагогів у створенні та здійсненні програми підвищення кваліфікації за умови комбінування групового навчання та індивідуального самонавчання. Навчання дорослих здійснюють за основними формами: індивідуальні, групові, ко-

лективні; актуальним є й використання такої інноваційної форми навчання в післядипломній педагогічній освіті, як дистанційне навчання. Аналіз емпіричних результатів дослідження показав, що найбільш ефективними в розвитку професійних ціннісних орієнтацій є інтерактивні форми навчання (діалог, брейнстормінг, розбір і аналіз життєвих і професійних ситуацій, рольові ігри, тренінги, проектування, вправи ‘kase study’, ділові ігри), а також активні форми навчання (лекція-“мозковий штурм”, лекція-дискусія, проблемна лекція, лекція-діалог).

Принцип соціалізації враховує соціально опредмечені позиції особистості соціального педагога, зумовлені віковими особливостями, характером освоєння, реалізацією своєї функціональної ролі в професійній діяльності [2, с. 42]. Сучасні дослідники відзначають, що ціннісні орієнтації визначають способи створення професійного майбутнього, успішність усвідомлення власних можливостей у професійній діяльності, здатність до професійного саморозвитку та реалізації суб’єкт-суб’єктних відносин у професійній діяльності [4, с. 220].

Вплив ціннісних орієнтацій на розвиток професійної соціалізації визначають особливості взаємозв’язку загальних і професійних цінностей з різними компонентами професійної соціалізації. При цьому професійну соціалізацію соціального педагога розглядають як розвиток і самореалізацію особистості в процесі засвоєння та відтворення професійної культури, яка поряд із професійними знаннями, уміннями, досвідом творчої діяльності в професійній сфері включає сукупність норм поведінки та відносин, певну систему цінностей, які відповідають цій професії [6, с. 417].

Сутність професійної соціалізації соціальних педагогів у післядипломній педагогічній освіті полягає в розвитку їх як членів професійної спільноти, у забезпеченні професійно-особистісного розвитку, центром якого є розвиток професійних ціннісних орієнтацій.

Принцип гуманізації та гуманітаризації забезпечує особистості соціального педагога свідомий вибір у спектрі власних цілей педагогічної діяльності, побудову цілісної картини світу, співзвучної з внутрішнім світом людини [2, с. 42]. Принцип гуманізації є вихідним у післядипломній освіті, він реалізується у варіативності та свободі вибору, врахуванні різних освітніх потреб педагогів, яке пронизує змістовний, особистісно-психологічний і організаційний аспекти [5, с. 32].

Принцип гуманізації передбачає визначення особистості соціального педагога головним суб’єктом післядипломної педагогічної освіти, створення комплексу педагогічних умов для задоволення її базових потреб, прийняття соціальним педагогом гуманістичних і професійних цінностей.

“У пізнавальній сфері це передбачає заохочення проблемою становлення світосприймання, прагнення не лише до знань (зокрема до опанування “узагальнених способів дій у сфері наукових понять”), а й до постійного розширення сфери усвідомленого особистістю незнання. У аксіологічній сфері таке розкриття можливостей передбачає залучення тих, хто на-

вчається, до гуманістичних цінностей...”, – відзначає складові гуманізації освіти Г. Балл [1, с. 94].

Принцип гуманітаризації передбачає відображення в післядипломній педагогічній освіті гуманістичних тенденцій розвитку сучасного суспільства, коли людська особистість є найвищою цінністю.

Процеси гуманізації та гуманітаризації освіти є нерозривними, доповнюють один одного, їх потрібно розглядати у взаємозв'язку.

Наскрізною ідеєю запропонованої моделі є актуалізація та реалізація суб'єктної сутності процесу розвитку професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів, створення умов для їх самореалізації та саморозвитку, переходу процесу розвитку професійних ціннісних орієнтацій у саморозвиток.

Висновки. Таким чином, запропонована модель спрямована на цілісний розвиток професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів у післядипломній педагогічній освіті на основі андрагогічного, особистісно-орієнтованого, особистісно-діяльнісного та аксіологічного підходів.

Список використаної літератури

1. Балл Г. Гуманізація освіти як джерело особистісної свободи / Г. Балл // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : наук.-метод. зб. / Всеукр. фонд “Крок за кроком”, Ін-т педагогіки АПН України, Ін-т дефектології АПН України, Наук.-метод. центр середньої освіти М-ва освіти і науки України ; голов. ред. Н. Софій. – Київ, 2000. – С. 94–97.

2. Блинов Л. В. Профессионально-личностное самоопределение педагогов в постдипломном образовании: аксиологический подход : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Леонид Викторович Блинов ; Мос. пед. гос. ун-т. – Москва, 2001. – 42 с.

3. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и неопределенность / А. Н. Дахин // Педагогика. – 2003. – № 4. – С. 21–26.

4. Колосова И. Г. Влияние ценностных ориентаций на профессиональную социализацию студентов : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Ирина Геннадьевна Колосова. – Курск, 2006. – 225 с.

5. Протасова Н. Г. Теоретико-методичні основи функціонування системи післядипломної освіти педагогів в Україні : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Наталія Георгіївна Протасова ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 1999. – 31 с.

6. Словарь-справочник по социальной работе / под ред. д-ра ист. наук, проф. Е. И. Холстовой. – Москва : ЮРИСТ, 2000. – 417 с.

7. Философский словарь / А. В. Адо ; под ред. И. Т. Фролова. – 5-е изд. – Москва : Политиздат, 1987. – 588 с.

8. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. / В. В. Ягупов. – Київ : Либідь, 2002. – 560 с.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2016.

Тихомиров С. В. Концептуальная модель процесса развития профессиональных ценностных ориентаций социальных педагогов в последипломном педагогическом образовании

В статье определены основные составляющие системы последипломного образования, которые влияют на развитие профессиональных ценностных ориентаций социальных педагогов.

Подробно раскрыта специфика профессиональных ценностных ориентаций социальных педагогов, их развитие в курсовой и межкурсовой период.

Представлена модель процесса развития профессиональных ценностных ориентаций социальных педагогов в системе последипломного образования.

Основой модели развития профессиональных ценностных ориентаций социальных педагогов является структурно-функциональный подход, благодаря которому раскрываются не только составляющие определенных процессов (цели, принципы, содержание, формы, методы, способы, этапы результаты), а и функции, взаимосвязи и взаимодействие этих составляющих.

Ключевые слова: профессиональные ценностные ориентации, профессиональные качества, последипломное образование, модель развития профессиональных ценностных ориентаций.

Tikhomirov S. Conceptual Model of Value Orientations of Professional Social Workers in Postgraduate Teacher Education

The article defines the basic components of the system of postgraduate education, which carry out the influence on the development of value orientations of professional social workers.

It is disclosed in details the specifics of professional valuable orientations of social workers, their development during the course end upon time between the treatment courses period.

The author of the article has done the attempt to present the model of development of professional value orientations of social workers in the system of postgraduate education.

The model of development of professional valuable orientations of social workers is based by the structural-functional approach. Due to such approach it has become possible reveals either the components of certain processes (targets, principles, content, forms, methods, techniques, stages and results), or functions, relationship and interaction of these compounds.

The processes of humanization and humanization of education is inseparable, complement each other, they should be considered in conjunction.

Permeating idea proposed model is the actualization and realization of the subjective nature of the process of value orientations professional social workers, creating the conditions for self-realization and self-development social workers, the transition process of professional value orientations in self-development.

Key words: professional values, professional quality, postgraduate education, the model of development of professional qualities.